

וקראת לשבת עונג | הרב אליעזר קשתניאל

על קריאה ודיבור בשבת

¹ עסקנו בחודשים הראשונים בדיני קידוש והבדלה. המכנה המשותף של קידוש והבדלה הוא הדיבור. מכניסים את השבת בדיבור, קדשהו בדברים, ונבדלים ממנה גם בדיבור. הכותרת של קדושת השבת והחותם שלה הוא במילים, דיבורים של קידוש והבדלה. זה בא ללמד על עניינה של השבת כולה.

הקב"ה ברא את העולם בששת ימי מעשה לא בידיו ולא ברגליו, לא בעשייה פיזית, בריאת העולם נעשתה באמירה, בדיבור. "ויאמר אלוקים יהי אור", ועוד. "בדבר ה' שמים נעשו ברוח פיו כל צבאם". בלשון חז"ל "בעשרה מאמרות נברא העולם". הקב"ה דיבר שישה ימים והדיבורים שלו הובילו לבניית העולם החומרי. ממה הוא נח ביום השביעי? מדיבור החול. הוא הפסיק מהדיבור אתו בוראים עולם ודיבור חדש בא לפנינו, דיבור של שבת. השבת המקורית, השביתה השורשית היא שביתה הפה האלוקית. המעבר האלוקי מדיבור אחד לדיבור אחר, דיבור של יום השביעי.

אשר על כן, גם אנחנו, כשאנחנו רוצים לציין את המעבר מששת ימי המעשה לשבת וכן להפך, אנו עושים את זה ע"י דיבור. כך גם אצל הנביא ישעיה: "ממצוא חפצך ודבר דבר". ישעיהו הנביא, בעקבותיו חז"ל, תיקנו שלא יהא דיבורך בחול כדיבורך בשבת. בלשון הרמב"ם: "שלא תהיה שיחת השבת כשיחת החול". בשבת צריך להיות שיח אחר.

שיח של חול, של ימות החול, הוא שיח שיש בו גם התייחסות לעניינים מעשיים שאנחנו רוצים לבצע, 'עובר לעשייתם'. תכנונים, קניות, עבודה, כל מיני רכישות, מלאכות שאנחנו רוצים לעשות והדרך לבצע אותם זה על ידי דיבור, כמו רבש"ע שדיבר ועשה. בשבת אין דיבורים כאלה, להלכה לא מדברים על דברים שאנחנו הולכים לעשות. אסור לומר בשבת 'אני רוצה לקנות משהו'. בכלל נפסק בשו"ע, סימן שז, שאסור לדבר בכלל בשפה של מלאכה. אסור לדבר על בנייה, נסיעה, תיקון וכו'. כל דבר שיש בו שם של מלאכה אסור להזכיר אותו בפה.

הרחקה גדולה שבאה בעצם לכוון אותנו אל הנושא העיקרי- מהו הדיבור של שבת. אז כבר אמרנו שזה צריך להיות דיבור שהוא לא לקראת עשייה, אבל מה כן? כותב הרמב"ם "אסור להרבות בשיחה בטלה בשבת". כל השבוע זה לא טוב, אבל זה עוד לא איסור אלא רק הדרכה חשובה, הדרכה מוסרית. בשבת, אומר הרמב"ם, זה אסור. אם זה דברים שקשורים למלאכה ועבודה בלאו הכי אסור, אז מה זה שיחה בטלה? מגדיר הרמב"ם בפירוש למשניות שזה דברים שאין להם מטרה ראויה. מטרה ראויה זה דברי חכמה, מוסר, דברים שמרבים אהבה ואחוה שלום וריעות. עיקר ההתרחשות בשבת נמדדת בעולם הדיבור. אנחנו לא עושים מלאכה, אבל מה כן קורה שבת. על דרך החיוב הדבר העיקרי שקורה בשבת זה מה כן מדברים. דרך מה שלא, אנחנו בונים את מה שכן. אנחנו לא מדברים דברי מלאכה, לא שיחה בטלה, ולא דבר שהוא סתם, כי שבת זה יום התכלית, תכלית מעשה שמים וארץ. ההיכר המובהק ביותר לכך זה בעולם הדיבור.

התפילות בשבת יותר ארוכות. יש פרקי תהלים בקבלת שבת, במה מדליקין, שיר השירים, לכה דודי, בבבוקר יש פסוקי דזימרא יותר ארוכים, קריאת התורה ומוסף ועוד. עיקר המאמץ שלנו והאתגר שלנו הוא בסעודות השבת – כשאוכלים, באופן טבעי אנשים נוהגים לדבר אחד עם השני, סעודה יוצרת קירוב, אווירה נעימה, וזו שאלת מפתח ואתגר ראשון במעלה – מה מדברים בסעודות השבת. זו נשמת השבת ומהותה. מיד אחרי

¹ שיכתוב, פנימי לא מוגהה, ו' טבת התשע"ז

הקידוש וברכת המוציא, צריך לשים לב מה שמים על השולחן. זאת אחריות של בעל הבית. מי שעושה קידוש, מי שמברך 'המוציא', הוא ראש הסעודה, הוא המנהיג שלה, וזו האחריות שלו – לאיפה הוא מוביל את הסעודה. יש פרשת שבוע, יש דברי תורה, יש שירים ופיוטים, שירות ותשבחות, געגועים לרבש"ע, ואפשר לקרוא הלכה, ואגדה, אפשר כל מיני דברים, אבל העיקר זה לשים לב לאיפה השיחה מתגלגלת.

ואם האדם הוא לא מנהיג הסעודה, אם הוא אורח, יש לו בחירה – אנחנו לא חייבים לדבר על הכול. אפשר גם לשתוק, אפשר גם לנסות לגלגל את השיחה לכיוון מסוים, לכיוון של עניינים של בין אדם לחברו, דברים שמוסיפים אהבה, לכיוון של תוכן ערכי, או לכיוון של שירה וזמרה. צריך שהפה יהיה מלא בתהילת ה'.

זאת המלאכה, מלאכת הפה הגדולה, שעומדת לפתחנו מדי שבת בשבתו. במידת הנקיות, כשהרמח"ל מדבר על החשיבות בשמירת השבת, הוא מדבר על שיחת החולין. זה לא רק עניין אישי ומשפחתי, זו סוגיה, כותב הרמח"ל, חברתית וציבורית. יש לנו אחריות על החברה. גם אדם שהוא תלמיד חכם, בחור ישיבה שכל השבוע לומד וטוב לו בזה, בשבת הוא פוגש אנשים שלא כל השבוע זוכים ללמוד תורה. יש אחריות חברתית מה יהיה השיח בינינו, מה יהיה הדבק החברתי והמכנה המשותף החברתי. האם כל החיבורים של החברה ויצירת הקשרים החברתיים הם רק סביב עניינים חומריים ארציים, האם אי אפשר פעם בשבוע שהמכנה המשותף החברתי יהיה קצת יותר מורם? יש התרחשות חברתית בשבת, אנשים פנויים, יש להם זמן להיפגש ולשוחח, זו אחריות אדירה של לומדי התורה להיות שותפים להתרחשות חברתית אחרת. ואם היא לא קיימת, אז צריך ליצור אותה. אם יש חברה שלא מעוניינת ליצור שיח סביב הדברים האלה – אפשר לשתוק.

בליל שבת זה ממש פשוט. הרי אז יש לנו מצוות עשה דאורייתא שיושבת לנו על הראש, ואיך שנגמרת התפילה אין זמן לדיבורים, צריך למהר ללכת לעשות קידוש. כתוב "ימהר לביתו". אז בלילה זה ברור. אבל אחרי הקידוש, או למחרת בבוקר שהקידוש הוא לא דאורייתא, דווקא אז יש לנו אחריות אדירה על השיח החברתי. שבת זה זמן שבו החברה יכולה לחשוף את המכנה המשותף העמוק שלה. לא רק מכנה משותף סביב עסקים וקניות ונסיעות, אלא מכנה משותף סביב ערכים מקודשים ואמתות מקודשות, עניינים של חסד, שלום, תורה, תפילה וצדקה.

כותב השו"ע "מותר לדבר שיחה של מצווה", ומותר אפילו לדבר על ענייני ממונות שקשורים לצדקה. אם רוצים לדבר על כסף, לפחות שיהיה על כסף של צדקה. נחשוף את המכנה המשותף הגבוה שקשור לממון. "פוסקים צדקה לעניים", כך לשון הרמב"ם.

זו שליחות, זו עבודת ה' אישית, משפחתית וחברתית, לשים לב לשפה שאנחנו משתמשים בה בשבת, שהנושאים הם אחרים, עולם אחר בא לפנינו.

דיבור וקריאה זה אותו דבר. כשאדם קורא זה כמו לדבר. גם אם אדם קורא בעיניים, הוא מדבר. תכנים עוברים דרכו והוא חווה אותם, חי אותם, עוסק בהם. זה לא משנה אם אתה קורא או מדבר, זה אותו דבר. אסור בשבת לקרוא מודעות מסחריות. אדם רוצה לקנות בית, מכונית, אסור לו לקרוא מודעות שקשורות לזה. אסור לקרוא מודעות של חיפוש עבודה, מודעות דרושים. אבל גם אסור בכלל לקרוא דברים שהם דברי חולין, שיחה של חולין. זו שיחה בטלה. נכון שקריאה זה קצת יותר קל מדיבור, אבל גם על זה כתבו שצריך לשים לב.

במיוחד, כותב המשנה ברורה, דברים שמסבים צער. אסור בשבת שאדם יגרום לעצמו עוגמת נפש. יש כל מיני חומרי קריאה שגורמים עוגמת נפש. אם אדם קורא על כל מיני בעיות שיש בעולם, זה לא טוב. ויש גם דברים שהם הבלים ושטויות ואין בהם שום עניין, זה עוגמה לנפש שלו. יש לנו מספיק מה לקרוא בשבת – יש ארון מלא ספרים. ספרים קשים, ספרים קלים, הלכה, אמונה, לא חסר. "וקראת לשבת עונג". דברים

©

כל הזכויות שמורות

קוראים נבון - הוצאה לאור | ספרי הרב אליעזר קשת'אל |

ליצירת קשר – 0523907515 | navon.books@gmail.com | www.korim-navon.co.il

שמעדינים את הנשמה. יש כל מיני התרחשויות שקורות בעולם, מיותר לדבר ולקרוא על זה, עדיף שנצל את הזמן לעסוק בדברים שבין אדם לחברו, בין איש לאשתו, או לעסוק בדברים של רוח, להתעלות ולהתקדש.

אנשים שהם לא לומדים תורה, הם יכולים להיות משועממים בשבת אז הם צריכים לפעמים חומר קריאה, אבל מי שיועד לקרוא משניות ותנ"ך, כל מי שסיים כיתה ב' בממ"ד יודע לקרוא דברים טובים. נכון שיכולים להיות הרבה אנשים שיהפכו להיות מובטלים מזה, אם אנחנו לא נקרא את כל מה שהם מוכרים לפני שבת, בעזרת ה' נמצא להם עבודה חלופית. אבל יותר חשוב שנשמור על הנשמה שלנו בשבת. בשבת אין עיתונים – לא של דתיים ולא של חילונים ולא של אף אחד. יש לנו כ"כ הרבה מה לקרוא וללמוד, איך יכול להיות בכלל זמן לזה. או שאדם יוצר קשר עם אשתו, עם חברים שלו, שיחות של אהבה ונעימות, לשחק עם הילדים, לפחות בזה נוצר קשר של קרבה בינך לבינם, או דברי תורה, או שירים, אבל כל עולם ההבל הענק הזה, מה פתאום. אם היו דברים ממש חשובים, אפשר לקרוא אותם ביום ראשון, העיקר לא בשבת. זה ממש מחלל את השבת, מרוקן אותה מהתוכן שלה.

אנחנו צריכים בשבת להתחיות, לחיות גם אחרים, להוסיף להם חמצן, לכן גם אם מתחילים עם מישהו בשיחת חולין צריך לכוון את הדברים לכיוון של דיבורים חשובים ומוסיפים. בכל הלכות שבת אין הבדל בין נשים לגברים בשום דבר (ראינו לגבי ברכת מאורי האש, שזו גם מחלוקת). נשים אולי עוד יותר צריכות לשים לב לזה יותר מגברים. כל השבוע כ"כ שקועים בדברים הללו, סעודות השבת צריכות להיות דבר אחר, שהשולחן יהיה שולחן שלפני ה'.

זו אחריות אדירה של כל בעל בית, בין בביתו שלו, בין אם הוא אורח. אפשר לשתוק, אפשר לכוון למקומות אחרים, אפשר לשיר, אפשר ליזום ביצירתיות. יש הרבה רעיונות איך לגלגל את הנושאים שיהיו כאלו של שבת.

גם נשים, אומנם זה לא שיעור נשים, צריכות לשים לב לזה, כשבאות לבית כנסת להתפלל, אז כל השבוע זה לא נכון לדבר שם שיחה בטלה, אבל בשבת במיוחד שאין לזה מקום. וגם אם באות לשמוע שיעור תורה, על אחת כמה וכמה. לא יעלה על הדעת שתהיה שם שיחה בטלה. זה הפוך מכל התפיסה שלנו.

מעשה באישה שבעלה התחיל ללמוד בישיבה. היא לא הכירה מה זה ישיבה. אמרו לה שיש שיחה של הרב בישיבה, כולם באים, יש גם עזרת נשים, תבואי. התלהבה. היא הגיע לתומה לשמוע שיעור, ישיבה יחד עם כל הנשים, והיא לא הצליחה לשמוע אף מילה מהשיחה, כי כל הנשים שם פטטו. היא הייתה כ"כ מתוסכלת שהיא הלכה לאיזה רבנית חשובה ובכתה לה על זה. צודקת. אמרה לי אותו רבנית, אמרתי לו שהיא צודקת ואין לי מה להגיד. היכולת שלנו לשלוט בפה זו היכולת שלנו לשלוט בכל החיים. זה להבחין בין קודש לחול, למפות, לדעת מה עיקר ומה טפל, סביב מה מתגבשים. כשאדם מתרגל לזה בשבת, זה משפיע גם על ימות החול, על חומרי הקריאה שאנחנו קוראים – מה אנחנו שומעים ועל מה מדברים. אנחנו צריכים להיות ערניים גם בימות החול וגם בשבת, לראות מה נושאי השיחה שלנו.

לעתיד לבוא יבואו לפה כל אומות העולם ויגידו לנו לא להתעסק בשום דבר, רק תדברו. כך יהיה. הם יעשו הכול בשבילנו. אתם תדברו דברי תורה ותתפללו, כי כל ברכת העולם תלויה בדיבורים הקדושים שעם ישראל מדבר. כל השפע, כל החיים, כל השמחה במציאות, תלויה במקור הברכה, בישראל. הפיות שלנו, תל פיות, הם מקור הברכה לכל העולם. הם יורידו מאתנו הכול וידרשו מאתנו רק לדבר. "דבר ה' מירושלים". דיבור של קדושה בשבת, כותב החפץ חיים, שווה עשרות מונים מדיבור של קדושה ביום חול. ומה שמדברים בקדושה בארץ ישראל בשבת, מעלתו עצומה עוד יותר. יש לזה השפעה אדירה בעולם.

כל זה בא לחזק אותנו, להכניס אותנו עוד יותר לליבת השבת. זה גם משפיע על ימות החול. אנחנו רוצים דיבורים של אהבה, של נעימות, של סבר פנים יפות, דיבורים של חכמה, של טעם, של עצה טובה, של עזרה

©

כל הזכויות שמורות

קוראים נבון - הוצאה לאור | ספרי הרב אליעזר קשת'אל |

ליצירת קשר – 0523907515 | navon.books@gmail.com | www.korim-navon.co.il

הדדית, דיבורים שיש בהם חומר למחשבה, להתרחק מדיבורי סרק, מדיבורי הבל, מדברים שהם סתם. צריך גם להתרחק משמיעת דיבורים כאלה, כי מה ששומעים חודר אלינו ואין בזה ברכה ותועלת.

ה' תלה את ברכתו בפה שלנו. כך הוא סידר, שכל הברכה בעולם תופיע דרך המילים שלנו, "ואשים דברי בפיק לנטוע שמים וליסוד ארץ", ומעכשיו הכול תלוי בפה שלנו.

לדעת הרמב"ם כל הלכות מוקצה בשבת הם קל וחומר מדיבור. 'אמרו חכמים אם לדבר דברי חולין אסור, קל וחומר שלהתעסק בחפצי חולין אסור'. כל הלכות מוקצה הן כולן תוצר של איסור דיבור של חולין בשבת. זה נכון גם כשמדברים נשים עם נשים וגברים עם גברים, וקל וחומר אם חלילה יש דיבורים של גבר עם אישה שהיא לא אשתו ולהפך. בטח כשזה בשבת. אביי אמר שהוא שונא שבתות חגים, כי יוצאים מבית הכנסת והגברים והנשים נפגשים ומתחילים לפטפט. ככה הוא אמר, שהוא שונא. תוספות אומר שזו הסיבה שאחרי החגים נוהגים לעשות תעניות – על זה שהיו דיבורים בין נשים לגברים אחרי התפילות בשבת ובחג כי אז יש זמן.

כשאדם יוצא מבית הכנסת בשבת הוא מלא יראה, רוממות, היה שם תפילת מוסף, תוספת רוח קודש, עד שהוא מגיע לביתו צריך שלא יהיה הפסק. הסבים שלנו, סבי ז"ל, ידעו תהלים בעל פה, אז בדרך מהבית כנסת לבית הוא היה אומר תהלים בעל פה. אנחנו לא יודעים בע"פ אז אפשר לשיר. אבל הדבר האחרון שיאה לכבודה של השבת זה דיבורים בין נשים לגברים. זה יום של קדושה וברכה, יום בו עוד יותר צריכים להיות טהורים במחשבות, במילים, בראיות, בהקשבה. ככל ששבת יותר מלאה טהרה וקדושה, אז שפע קדושה וטהרה ינחו עלינו.

אין כוונתי לתת למישהו ספציפי דברי תוכחה, אלא לחזק את המחוזקים עוד יותר ועוד יותר, להעלות את מעלתה של שבת, שהיא המתנה של הקב"ה אלינו וצריך לשומרה מכל משמר.